

Márta Font, *Völker – Kultur – Beziehungen. Zur Entstehung der Regionen in der Mitte des mittelalterlichen Europas*. Hamburg: Dr. Kovač Verlag, 2013, 370.

Težnja prema regionalnim metodološkim konceptima u medievistici postoji najvjerojatnije koliko i medievistika sama. Intenziviranje takvih nastojanja međutim novijeg je datuma. Knjiga Márte Font obuhvaća jedan specifičan *historijski prostor* u Evropi, prostor koji nije omeđen geografsko-fizičkim, već historijskim obilježjima. Sva ranija nastojanja da se ovom prostoru odrede geografske granice ostala su bezuspješna. Historijski prostor o kojem je ovdje riječ je Istočno-centralna Evropa, termin koji je “skovan” poslije Prvog svjetskog rata, a mlađi je svega nekoliko godina od termina Srednja Evropa. Kada se pogledaju trendovi u evropskoj historiografiji, posebno u publikacijama na njemačkom i engleskom govornom području, lahko će se primijetiti da je pojam Istočno-centralna

Evropa već dugi niz decenija aktuelan. Štaviše, može se reći da se, kako vrijeme odmiče, radovi koji u fokus uzimaju ovu regionalnu dimenziju sve češće pojavljuju, bilo da imaju pojam Istočno-centralna Evropa u svom naslovu, ključnim riječima ili unutar samog teksta. Isto se može reći i za naučne skupove historičara koji se posljednjih dvadesetak godina organiziraju diljem Evrope.

Márta Font pripada uglednoj grupi mađarskih medievista čiji naučni opseg i domet, u geografskom pogledu, nadilazi mađarske nacionalne granice i radovi su joj objavljeni na mnogim evropskim jezicima. Rođena je 1952. godine u Pečuhu u Mađarskoj. Studij historije i slavistike pohađala je na Univerzitetu u Segedinu 1970–1975. i tu je stekla doktorsku titulu 1979. s temom “Nekoliko pitanja

ugarsko-staroruskih odnosa u 12. stoljeću”, a habilitirala je 1997. godine. Na Univerzitetu u Pečuhu predaje od 1983. historiju srednjeg i ranog novog vijeka. Član je Mađarske akademije nauka i nosilac brojnih priznanja u Mađarskoj i inozemstvu. Autorica je i urednica nekoliko monografija i zbornika, a njeni članci, studije i stručni radovi objavljeni su širom Evrope u uglednim i referentnim publikacijama. Od mnoštva vrijednih historiografskih ostvarenja izdvojit ćemo njeno najrecentnije djelo “Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208–1241): Medieval Central Europe and Hungarian Power” koje je objavila zajedno s mađarskim historičarom Gáborom Barabásom 2019. godine u okviru uglednog izdavačkog serijala Arc Humanities Press iz Leedsa.

Knjiga *Völker – Kultur – Beziehungen. Zur Entstehung der Regionen in der Mitte des mittelalterlichen Europas* zapravo je izbor članaka objavljenih od 1988. do 2012. godine na njemačkom jeziku. Ovakav koncept, koji je najbliži *variorum reprint* izdanjima

izdavačke kuće Ashgate, sadrži jednu zajedničku poveznicu, a to je prostor Istočno-centralne Evrope, tako da knjiga ima koherentnu cjelinu. Članci su grupirani u četiri tematske cjeline. Prva cjelina sadrži najveći broj članaka – njih sedam – i naslovljena je “Das mittelalterliche Königreich Ungarn und seine Völker” (str. 15-107). Ovdje se autorica kreće na “domaćem terenu”, obrađujući dosta raznovrsne teme iz historije srednjovjekovne Ugarske. Veliki značaj ovih radova je, pored toga što obrađuju značajna historiografska pitanja, njihov sintetski karakter. Istraživačima koji ne razumiju mađarski jezik približene su teme poput problematike kristijanizacije Ugarske (*Zum Problem der Christianisierung Ungarns*, str. 15-27), o Slavenima u Ugarskoj za vrijeme dinastije Arpad (*Die Slawen in Ungarn der Arpadenzeit. Ein Forschungsbericht*, str. 29-38), s osvrtima na do tada najrecentniju literaturu mađarskih historičara. Na taj način ovi članci pružaju svim zainteresiranim istraživačima početnu osnovu za ulazak u ovu osjetljivu, a djelimično i kontroverznu oblast,

te pružaju vrlo dobar pregled najvažnijih radova o tim temama s kritičkim osvrtom.

Drugi članci ove cjeline obrađuju demografske, kulturološke i urbanističke teme (*Ansiedlung, Integration und Toleranz im mittelalterlichen Ungarn*, str. 39-50, *Latiner und Orthodoxe: Völker und Gewohnheiten im mittelalterlichen Ungarn*, str. 51-60). U njima dolazi do izražaja autoricino poznavanje različitih historijskih aspekata ugarske prošlosti, koji se pokazuju aktuelnima i u današnjem vremenu, kao npr. migracije stanovništva, suživot različitih nacija i etničkih grupa, zatim odnosi između postojećih konfesija u tadašnjem ugarskom društvu. Iako se autorica u prethodnim člancima držala metodološkog pristupa da piše bez opširnijih uvoda i zaključaka, ulazeći direktno u srž naslovljene tematike, kojeg se držala dosljedno skoro u čitavoj knjizi, odstupanja su uočljiva u nekolicini radova. Jedan od tih radova je *Städte im Königreich Ungarn vor 1526* (str. 61-88). Ovdje je na izuzetan način sumirana jedna od najbolje obrađenih oblasti mađarske historiografije srednjeg

vijeka – gradovi. Rezultati tih istraživanja dolazili su iz pera najznačajnijih mađarskih historičara, kao što su András Kubinyi (1929–2007) i Erik Fügedi (1916–1992), koji se smatraju pionirima savremenih pristupa u obradi urbanih naselja. Ostala dva članka govore o protoku ljudi na području Dunava (*Pilger, Kreuzfahrer und Händler entlang der Donau im 11.–13. Jahrhundert*, str. 89-96), jednoj od najvažnijih prometnica srednjovjekovne Evrope, dok je posljednji članak ove cjeline biografskog karaktera i posvećen je Edu Petrovichu (*Ede Petrovich, Forscher der mittelalterlichen Universität von Pécs/Fünfkirchen*, str. 97-110) koji je dio svog života posvetio istraživanju postanka univerziteta na području ugarskog kraljevstva.

U drugoj tematskoj cjelini zbornika Márta Font djelimično napušta uži prostor Ugarske i interesovanje pokazuje za odnose Ugarske s Kijevskom Rusom i Galičko-Volinjskim vojvodstvom u 12. i 13. stoljeću (str. 111-174). Autoricu zanimaju politički odnosi između ovih političkih subjekata (*Politische Beziehungen*

zwischen Ungarn und dem Kiever Rus' im 12. Jahrhundert, str. 111-132, *Die ungarischen Vornehmen in Halic im 13. Jahrhundert*, str. 133-142, *Ungarn, Polen und Halic-Volhynien im 13. Jh.*, str. 143-156, *Einige Repräsentanten des Kleinadels im polnischungarischen Grenzgebiet und die Zukunft ihrer Familien*, str. 157-176), koji mogu, u ovom vremenu oskudnih izvornih podataka, poslužiti i kao putokaz o mogućim odnosima Ugarske s Bosnom i navesti na promišljanje do sada poznatih epizoda i ugarsko-bosanske historije. Specijalistička oblast istraživanja autorice treća je cjelina ove knjige. Ona sadrži najmanji broj radova (svoga tri) i nosi naslov "Kiever Rus' aus der Perspektive verschiedener Quellen" (str. 177-219) s radovima: *Grundriss der osteuropäischen Städte im Frühmittelalter* (str. 177-190), *Ein Nachbarland (Ungarn) im Spiegel der altrussischen Chroniken* (str. 191-202), *Das Fortleben der Gesetzgebung der Kiever Rus' auf dem Gebiet der Ostslawen* (str. 203-222). Ovdje je tretiran prostor današnje Ukrajine, dok je u srednjem vijeku nosio ime Kijevska

Rus'. Za razliku od drugih radova u ovoj knjizi, ovdje je više riječ o pravnom aspektu istraživanja historije ovog područja.

Posljednja cjelina sadrži vjerovatno najznačajnije radove autorice i ima najoriginalniji pristup u odnosu na ostale tekstove sabrane u ovoj knjizi. Prvim člankom Márta Font se svrstala u društvo velikih istraživača i teoretičara regije Istočno-centralne Evrope, Oskarom Haleckim, Jenőm Szúcsom i drugim, ulazeći u samu srž problematike, postavljajući pitanje: Gdje je zapravo Evropa i koje su njene granice? Istraživački utemeljen a sintetički izložen, rad pod naslovom *Mitteleuropa – Osteuropa – Ostmitteleuropa? Bemerkungen zur Entstehung einer europäischen Region im Frühmittelalter* (str. 223-245) nudi objašnjenja o postanku ove regije u ranom srednjem vijeku. Autorica polemizira s mnogim gledištima koja su tretirala slična pitanja. Za razliku od starije historiografije, Fontova smatra da nije došlo do naglog razdvajanja onog prostora koji historičari danas nazivaju Istočno-centralne Evrope, nego da je u pitanju dugi

proces koji trajao čitavo 12. stoljeće. Drugi važan doprinos autorica daje u članku *Krone und Schwert* (str. 247-284), gdje raspravlja o veoma složenim manifestacijama karaktera i suštine vladavine i vladarskog prava u Centralnoj i Istočnoj Evropi u srednjem vijeku, temi koja je posljednjih dvadesetak godina doživjela najkrupnije reinterpretacije, da ne kažemo revizije. Treći prilog u ovoj tematskoj cjelini nosi naslov *Berge, Grenzen und Politik* (str. 285-292) i tretira pitanje granice i razgraničenja između srednjovjekovnih vladavina ovog područja, pri tome jasno pokazujući temeljne razlike u razumijevanju i pravnom statusu granice u srednjem vijeku u odnosu na savremeno doba. U narednom radu (*Ungarn und die Kiever Rus' um 1000*, str. 293-302) autorica se ponovo vraća odnosu Ugarske i Kijevskog Rusa, s tim što na ovom mjestu obraća pažnju na najraniji period njihovih odnosa, odnosno vrijeme kristijanizacije i začetke srednjovjekovne državnosti.

Komparativnim pristupom u radu *Ungarn, Bulgarien und das Papsttum um die Wende vom 12. –*

zum 13. Jahrhundert (str. 303-312) obrađeno je važno i turbulentno razdoblje u historiji Jugoistočne Evrope, a to je prijelaz iz 12. u 13. stoljeće. Početak ovog perioda označava smrt bizantskog cara Manojla Komnena (1143–1180), što je za posljedicu imalo oslobađanje od bizantske prevlasti nekoliko političkih subjekata na Balkanu, dok kao završni događaj ove prepoznatljive faze evropske historije autorica uzima osvojenje Konstantinopolja od strane križara 1204. godine. Za historičare koji se bave bosanskom srednjovjekovnom historijom zanimljivost predstavlja pokušaj autorice da ospori spomen bana Kulina iz pisma pape Inocenta III od novembra 1202. godine. Naime, veliki autoritet kao što je Sima Ćirković u jednom svome ranom radu iz 1960. godine uvjerljivo je dokazao da u objavljenom prijepisu povele umjesto riječi *Gubani* treba da stoji *Culini bani*. Fontova, iako polemizira ovaj stav Ćirkovića, čini to s njegovim sumarnim opisom iz sinteze *Istorija srednjovjekovne bosanske države* iz 1964. što njenu argumentaciju ne čini dovoljno

potkrijepljenom, stoga se njeno mišljenje da se iza riječi *Gubanus* krije ime bugarskog cara Kalojana ne čini ispravnim.

Na kraju knjige nalazi se popis izvora i literature korištene u radovima ove publikacije i registar ličnih imena. Odluka izdavača da na samom kraju ostavi sveobuhvatni popis literature umjesto da ga u dijelovima postavlja na kraju svakog rada pokazala se kao koristan potez, jer omogućuje budućem istraživaču da se na pregledan način upozna s pažljivo odabranim referencama korištenim u autoricinim člancima. Smatram da se propustila prilika da se bibliografija ipak tematski grupira, što bi njenu uporabnu vrijednost još više uvećalo.

Uz primijenjenu naučnu akribiju i smisao za sintetski izražaj, autorica je u ovom zborniku svojih odabranih radova ipak zaokružila svoje naučne preokupacije posljednjih decenija ponudivši značajan istraživački doprinos historijsko-geografskom prostoru Istočno-centralne Evrope. Suhoparnost i šarolikost u radovima i različitim metodološkim pristupima koje često prate zbornike ovakvog tipa, u ovom slučaju ne postoje. Jasan i pristupačan stil pisanja, kao i sažeto i razumljivo predstavljanje zahtjevnih tema čine ovaj zbornik idealnim uvodom i pregledom regionalne historije od kojeg će velike koristi imati studenti i naučni radnici.

Nedim Rabić